

MAGDALENA RZEWUSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

magdalena.rzewuska@uwm.edu.pl

ORCID: 0000-0003-0718-7210

DOI: 10.13166/awsge/210642

**PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA
RODZINNEGO W ORZECZNICTWIE
EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU
PRAW CZŁOWIEKA**

**THE RIGHT TO RESPECT FOR FAMILY
LIFE IN THE CASE LAW OF THE
EUROPEAN COURT OF
HUMAN RIGHTS**

WSGE UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES IN JÓZEFÓW PUBLISHING HOUSE

INTRODUCTION

The subject of this study is the right to respect for family life in the case law of the European Court of Human Rights. Today, this right plays a significant role, primarily due to the paramount position of the family in society. It is addressed both by the norms of domestic law (Articles 18 and 47 of the Constitution of the Republic of Poland) and by international law (Article 8 of the European Convention on Human Rights).

In the present era — a time of significant social change — the obligation to respect family life constitutes one of the major challenges. In addition to the traditional model of the family, contemporary society is shaped by other forms of interpersonal relationships, based on emotional, economic, and other types of bonds. This raises the question of whether persons in such alternative relationships also create a *family life* and, consequently, whether they are entitled to the right to respect for family life.

The rich body of case law of the European Court of Human Rights, concerning the interpretation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, which addresses the right to respect for family life, is helpful in resolving these doubts.

The aim of this study is to analyse the concepts of *family*, *family life*, and *respect for family life* in the context of international law, as well as the scope of the right to respect for family life in the case law of the ECtHR. The content of the publication is based primarily on the extensive jurisprudence of the ECtHR.

WPROWADZENIE

Przedmiotem opracowania jest prawo do poszanowania życia rodzinnego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W dzisiejszej dobie prawo to odgrywa ważne znaczenie przede wszystkim z uwagi na naczelną pozycję rodziny w społeczeństwie^[1]. Traktują o nim tak normy prawa krajowego (art. 18 i 47 Konstytucji RP^[2]), jak i prawa międzynarodowego (art. 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności^[3]).

^[1] M. Myl, Prawo do życia rodzinnego z perspektywy europejskich oraz międzyamerykańskich organów ochrony praw człowieka. Zakaz dyskryminacji, Roczniki Administracji i Prawa 2020, z. 2, s. 81.

^[2] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

^[3] Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, (Dz.U. 1993 Nr 61, poz. 284), dalej: Konwencja.

W dzisiejszej dobie – dobie znacznych przemian społecznych, obowiązek poszanowania życia rodzinnego stanowi jedno z istotnych wyzwań. Oprócz tradycyjnego modelu rodziny we współczesnym społeczeństwie kształtowane są jeszcze inne formy relacji międzyludzkich, które oparte są na więziach emocjonalnych, ekonomicznych, itp. Zastanawiające jest przy tym, czy osoby pozostające w owych, innych relacjach tworzą również życie rodzinne, a przez to tym samym, czy przysługuje im prawo do poszanowania życia rodzinnego^[4]. Pomocne w usunięciu wskazanych wątpliwości jest bogate orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące wykładni przepisu art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, który traktuje o prawie do poszanowania życia rodzinnego. Celem opracowania jest analiza pojęcia *rodziny*, *życia rodzinnego* i *poszanowania życia rodzinnego* na gruncie prawa międzynarodowego oraz zakresu prawa do poszanowania życia rodzinnego w orzecznictwie ETPCz. Treść publikacji oparto przede wszystkim na bogatym orzecznictwie ETPCz.

POJĘCIE RODZINY I ŻYCIA RODZINNEGO

W zależności od rodzaju nauki pojęcie *rodziny* interpretowane jest różnorodnie^[5]. Z uwagi na zakres tematyczny opracowania przybliżone zostanie pokrótce rozumienie tego terminu w nauce prawa międzynarodowego. *Znaczenie społeczne małżeństwa i rodziny sprawiło, że od dawna stanowiły one domenę zainteresowania prawa (...) Rodzina (...) od lat stanowi molekularną organizację społeczną, której główną funkcją jest prokreacja, niezależnie od innych funkcji, ulegających modyfikacji na przestrzeni rozwoju społeczeństw*^[6]. Rodzina stanowi najstarszą grupę społeczną, która podlega ewolucji^[7].

^[4] M. Myl, Prawo do życia rodzinnego..., s. 78-79.

^[5] Zob. J. Szymczak, Definicje rodziny, *Studia nad Rodziną* 2002, 6/2 (11), s. 151-165.

^[6] J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1987 r., s. 10.

^[7] T. Smoczyński, [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze. System Prawa Prywatnego*. Tom 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2009, s. 2.

Wraz z rozwojem historycznym pojęcie *rodziny* utożsamiane jest z różnym kręgiem osób mieszczących się w jego zakresie^{[8][9]}.

O rodzinie traktują liczne akty prawa międzynarodowego. Zgodnie z art. 16 ust. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka^[10] rodzina stanowi naturalną i zarazem podstawową komórkę społeczną, której przysługuje prawo do ochrony tak ze strony społeczeństwa, jak i państwa. Tożsama interpretacja rodziny została przyjęta również w innych aktach prawa międzynarodowego, m.in. w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych^[11], w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych^[12], w Konwencji o prawach dziecka^[13].

Komitet Praw Człowieka w jednym ze swoich komentarzy zaznaczył, że rozumienie terminu *rodzina* jest różne w wielu państwach, a nawet regionach. Ponadto podkreślił, że samo państwo określa status rodziny oraz decyduje o przyznaniu jej należytej ochrony^[14].

Wiele organów międzynarodowej ochrony praw człowieka opowiedziało się za koniecznością szerokiej wykładni pojęcia *rodzina*, (m.in. Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych w swoich Komentarzach Ogólnych, Komitet do spraw Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, Komitet Praw Dziecka). Wysoki Komisarz ONZ ds. Praw Człowieka w raporcie z 2016 roku do Rady Praw Człowieka wskazał, że co prawda państwo może swobodnie definiować *rodzinę*, to jednak przy tworzeniu jej

^[8] J. Ignatowicz, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1987 r., s. 12-13.

^[9] O modelach rodziny: Such-Pyrgiel M. Rodzina i jakość jej życia we współczesnym społeczeństwie polskim. Zarys problematyki. [w:] Bezpieczeństwo i jakość życia we współczesnym społeczeństwie polskim. Studium interdyscyplinarne, Józefów, 2015, s. 14-16.

^[10] Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r., Paryż, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html>, dostęp (05.07.2025)

^[11] Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r., (Dz.U. z 1977 r., nr 38, poz. 167).

^[12] Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 16 grudnia 1966 r.,

(Dz.U. 1977 r., nr 38, poz. 169).

^[13] Konwencja o prawach dziecka z dnia 10 listopada 1989 r., (Dz.U. 1991 r., nr 120, poz. 526); M. Myl, Prawo do życia rodzinnego..., s. 79.

^[14] M. Myl, Prawo do życia rodzinnego..., s. 79-80.

definicji powinno brać pod uwagę religię, tradycję, kulturę, zwyczaje, a także powinno uwzględniać zasadę równości oraz zakaz dyskryminacji^[15].

Zasadniczo organy europejskiej ochrony praw człowieka zwróciły uwagę na naczelną pozycję rodziny w społeczeństwie uważając, że przez wzgląd na nią rodzina posiada określone prawa. Jednym z tych praw jest prawo do poszanowania życia rodzinnego, które unormowano w przepisie art. 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności^[16].

W oparciu o art. 8 Konwencji oraz stanowisko Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, słowo *rodzina* utożsamiać należy z osobami, które powiązane są ze sobą więzami krwi, związkiem małżeńskim bądź więzią faktyczną. Pojęcie rodziny interpretowane jest więc szeroko. Do kręgu osób mieszczących się w zakresie znaczeniowym tego pojęcia zalicza się, m.in.: rodziców, dzieci, bliskich krewnych, np. dziadków, rodzeństwo^[17]. W jednym ze swoich orzeczeń ETPCz wskazał, że *pojęcie rodziny w art. 8 Konwencji nie ogranicza się jedynie do związków opierających się na małżeństwie, lecz może obejmować inne więzi de facto rodzinne, gdy strony żyją wspólnie poza związkiem małżeńskim. Dziecko urodzone w takim związku jest ipso jure częścią takiej komórki rodzinnej, od chwili swych urodzin i przez sam fakt narodzenia. Tym samym pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami istnienie więzi prowadząca się do życia rodzinnego, nawet jeżeli w chwili narodzin dziecka rodzice już ze sobą nie mieszkają, lub jeżeli ich związek został zakończony*^[18].

Sformułowanie *życie rodzinne* należy wiązać z istnieniem bliskich więzi osobistych między ludźmi. Do realizacji prawa do życia rodzinnego nie jest wymagane wspólne zamieszkiwanie członków rodziny^[19], wystarczające

[15] Tamże, s. 80.

[16] Tamże, s. 81.

[17] R. Andrzejczuk, *Ochrona rodziny na płaszczyźnie międzynarodowej*, Warszawa 2018, s. 13.

[18] Wyrok ETPCz z dnia 26 maja 1994 r., Keegan v. Irlandia, skarga nr 16969/90, LEX nr 79970.

[19] Zob. wyrok ETPCz z dnia 21 czerwca 1988 r., Berrehab v. Holandia, skarga nr 10730/84, LEX nr 81049.

są stałe, powtarzające się kontakty między nimi oraz istnienie pewnego stopnia zależności^[20].

Według ETPCz termin *życie rodzinne* odnosi się tak do związków małżeńskich, jak również do związków międzyludzkich połączonych więziami rodzinnymi, których to strony żyją wspólnie lecz poza związkiem małżeńskim^[21]. Zdaniem Trybunału *życie rodzinne w rozumieniu art. 8 zakłada przynajmniej istnienie więzów pomiędzy bliskimi krewnymi, na przykład pomiędzy dziadkami i wnukami, jako że tacy krewni mogą odgrywać znaczącą rolę w życiu rodzinnym*^[22].

Życie rodzinne należy utożsamiać z zespołem relacji międzyludzkich, które wynikają z więzów krwi bądź prawa^[23]. Jednym z podstawowych elementów życia rodzinnego jest korzystanie przez dziecko i rodzica z wzajemnego, wspólnego towarzystwa^{[24][25]}.

Warto również dostrzec pewnego rodzaju zmiany w stanowisku Trybunału odnośnie nie/prowadzenia *życia rodzinnego* przez pary tej samej płci. Zasadniczo od momentu wydania decyzji z dnia 10 maja 2001 r. w sprawie *Mata Estevez* przeciwko Hiszpanii spora grupa Państw Członkowskich Rady Europy zaczęła prawnie uznawać związki homoseksualne. Ponadto, zauważyć należy, że pojęcie *rodziny* na gruncie części przepisów prawa Unii Europejskiej obejmuje również związki homoseksualne. Z uwagi na powyższe Trybunał uznał za sztuczne utrzymywanie w dalszym ciągu poglądu, zgodnie z którym pary tej samej płci nie są uprawnione do korzystania z życia rodzinnego dla

[20] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, [w:] Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, wyd. VIII, WKP 2021, art. 8 EKPCz, Nt. 8.3.

[21] Wyrok ETPCz z dnia 21 grudnia 2010 r., *Anayo v. Niemcy*, skarga nr 20578/07, LEX nr 675439; wyrok ETPCz z dnia 6 grudnia 2011 r., *Cengiz Kiliç v. Turcja*, skarga nr 16192/06, LEX nr 1064157.

[22] Wyrok ETPCz z dnia 13 czerwca 1979 r., *Marckx v. Belgia*, skarga nr 6833/74, LEX nr 80813.

[23] L. Garlicki, [w:] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18, wyd. 1, red. K. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, Warszawa 2010, art. 8 EKPCz, Nb. 56.

[24] Wyrok ETPCz z dnia 10 czerwca 2014 r., *P.K. v. Polska*, skarga nr 43123/10, Legalis nr 1069522.

[25] Więcej: Sitek M. Koncepcja rodziny w świetle postanowień Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. *Journal of Modern Science*. 2014;20(1), s. 140–141.

celów przewidzianych przepisem art. 8 Konwencji, w przeciwieństwie do par odmiennej płci^[26]. Tym samym przyjmuje się, że *ustabilizowany i faktyczny związek osób tej samej płci objęty jest pojęciem życie rodzinne, tak jak znajdujący się w podobnej sytuacji związek pary odmiennej płci*^[27].

Termin *życie rodzinne* należy interpretować szeroko. W zakresie znaczeniowym tego pojęcia mieszczą się zarówno relacje moralne, kulturowe, socjalne między konkretnymi osobami, jak również interesy materialne^[28].

Zgodnie z własnym orzecznictwem Trybunał zauważa, że kwestia istnienia lub nieistnienia życia rodzinnego jest zasadniczo kwestią faktyczną, zależną od istnienia bliskich więzi osobistych^[29].

Jak trafnie wskazał L. Garlicki, ustalenie, czy poszczególne sytuacje faktyczne wynikłe na tle trwałych związków międzyludzkich, mieszczą się w zakresie *życia rodzinnego*, zależy – w ostatecznym rachunku – od oceny faktów. Zarazem jednak, pewne formy owych związków mają na tyle typowy charakter, iż samo ich wystąpienie rodzi założenie (domniemanie) istnienia *życia rodzinnego*. Chodzi, w szczególności, o związki między małżonkami oraz między rodzicami a dziećmi^[30]. Ponadto, zwrócił uwagę na to, że o *życiu rodzinnym* można mówić dopiero, gdy istnieje dostatecznie bliski faktyczny kontakt między danymi osobami – sam fakt pokrewieństwa czy powinowactwa nie stanowi jeszcze przesłanki decydującej^[31].

Wykładnia art. 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w zakresie prawa do poszanowania życia rodzinnego

^[26] Wyrok ETPCz z dnia 22 lipca 2010 r., P.B. i J.S. v. Austria, 18984/02, LEX nr 590368.

^[27] M.Nowicki, *Schalk i Kopf* przeciwko Austrii – wyrok ETPC z dnia 24 czerwca 2010 r., skarga nr 30141/04, [w:] Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2010, red. M.A. Nowicki, LEX, 2011, s. 263

^[28] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w *Wokół Konwencji Europejskiej...*, art. 8, Nt. 8.1 i powołane tam orzeczenie ETPC z dnia 22 grudnia 2004 r., *Merger i Cros v. Francja*, skarga nr 68864/01

^[29] Wyrok ETPCz z dnia 20 października 2022 r., *Bierski v. Polska*, skarga nr 46342/19, Legalis nr 2763470.

^[30] L. Garlicki, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18, wyd. 1, red. K. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, Warszawa 2010, art. 8 EKPCz, Nb. 58

^[31] Tamże, Nb. 62.

Prawo do ochrony życia rodzinnego gwarantowane jest m.in. w art. 8 Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej przez Polskę dnia 26 listopada 1991 r., a ratyfikowanej dnia 15 grudnia 1992 r. Jak wskazał Trybunał Europejski *prawo do poszanowania życia rodzinnego w rozumieniu art. 8 EKPC stanowi część praw podstawowych, które zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału są chronione we wspólnotowym porządku prawnym*^[32]. Termin *poszanowanie* nie zawiera definicji legalnej, przez co jak wskazał Trybunał z uwagi na różne praktyki przyjęte w Układających się Państwach interpretacja jego jest różnorodna^[33]. Tym samym uznać należy, że *jest to sfera, w której Układające się Państwa cieszą się szerokim marginesem uznania przy określaniu kroków, które winny zostać podjęte dla zapewnienia zgodności z Konwencją, uwzględniając przy tym potrzeby i środki dostępne społeczeństwu i jednostkom. Niemniej jednak należy uznać, iż art. 8, jak każdy inny przepis Konwencji lub jej Protokołów, musi być interpretowany w taki sposób, by gwarantować nie tylko prawa, które są teoretyczne lub iluzoryczne, lecz prawa, które są praktyczne i skuteczne*^[34]. Przepis ten z uwagi na swą elastyczność stanowi normę generalną, która dotyczy wszystkich elementów życia rodzinnego^[35].

Podstawowym celem przepisu art. 8 Konwencji jest zapewnienie ochrony jednostce przed arbitralnym ingerowaniem organów władzy publicznej. Przepis ten powinien być wykładany nie tylko jako nakładający na Państwa powinność nie podejmowania takiej ingerencji, ale również jako traktujący o pozytywnych obowiązkach Państwa sprowadzających się do konieczności poszanowania życia prywatnego bądź rodzinnego^[36]. *Te zobowiązania mogą*

[32] Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 czerwca 2006 r., C – 540/03, Legalis nr 76345.

[33] Wyrok ETPCz z dnia 25 listopada 2008 r., Armonas v. Litwa, skarga nr 36919/02, LEX nr 465244.

[34] Tamże.

[35] L. Garlicki, [w:] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18, wyd. 1, red. K. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, Warszawa 2010, art. 8 EKPCz, Nb. 56.

[36] Wyrok ETPCz z dnia 15 stycznia 2009 r., Reklos i Davourlis v. Grecja, skarga nr 1234/05, LEX nr 504195; wyrok ETPCz z dnia 15 marca 2012 r., Aksu v. Turcja, skarga nr 4149/04, LEX nr 1122816.

dotyczyć przyjęcia środków mających na celu zabezpieczenie poszanowania życia rodzinnego nawet w sferze relacji między jednostkami, włączając w to zarówno ramy regulacyjne systemu sądenia i egzekucji chroniące prawa jednostek, jak również implementację, gdy jest to właściwe, szczególnych środków^[37].

Gwarantowane konwencyjnie prawo do poszanowania życia rodzinnego nakłada na Państwa (strony Konwencji) powinność działania umożliwiającego osobom korzystającym z tego prawa zwyczajne prowadzenie życia rodzinnego oraz aktywne wzmacnianie relacji rodzinnych. Zagwarantowanie ochrony życia rodzinnego możliwe jest dzięki uznaniu przez Państwo więzi rodzinnych^[38]. Przykładowo, w przypadku przymusowego umieszczania dzieci w domach opieki, Państwa powinny podejmować działania zmierzające do powrotu dzieci do rodziców, z którymi zostały rozdzielone. W sytuacji konfliktu między rodzicami w zakresie kontaktów między rodzicami a dziećmi, Państwa powinny podejmować działania umożliwiające rodzicom utrzymywanie kontaktów z ich dziećmi, jeśli rodzice zostali ich bezprawnie pozbawieni^[39].

Jak wskazano w literaturze jeśli państwo przyjmuje przepisy regulujące określone kategorie stosunków rodzinnych, ma obowiązek czynić to w sposób zapewniający osobom, których one dotyczą, warunki do rozwijania normalnego życia rodzinnego. Poszanowanie życia rodzinnego wymaga np. gwarancji prawnych umożliwiających włączenie dziecka do rodziny już od momentu urodzenia. Państwo może sięgać do różnych rozwiązań. Rola Trybunału nie polega na wskazywaniu tych, które – jego zdaniem – byłyby najodpowiedniejsze. Jednak regulacje niespełniające wymogu poszanowania życia rodzinnego naruszają art. 8 ust. 1 Konwencji. Nie trzeba już badać podstaw ingerencji na podstawie

^[37] Wyrok ETPCz z dnia 23 czerwca 2005 r., Henryk Zawadka v. Polska, skarga nr 48542/99, Legalis nr 106247.

^[38] Z. Cichoń, Prawa rodziny w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Palestra 2013, nr 7-8, 227.

^[39] Wyrok ETPCz z dnia 10 czerwca 2014 r., Vidu i inni v. Rumunia, skarga nr 43123/10, Legalis nr 1069522 i powołane tam orzeczenia; M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, [w:] Wokół Konwencji Europejskiej..., art. 8, Nt. 8.1 i powołane tam orzecznictwo ETPCz.

ust. 2 tego artykułu, mamy bowiem wtedy do czynienia z brakiem poszanowania tego prawa przez państwo, a nie jego ingerencją^[40].

W jednym ze swoich orzeczeń Trybunał zaznaczył, że do zastosowania ochrony przewidzianej przepisem art. 8 Konwencji nie będzie wystarczające samo istnienie stosunku pokrewieństwa między rodzicem a dzieckiem, ale konieczne będzie dodatkowo wystąpienie innych elementów faktycznych bądź prawnych, które potwierdzałyby istnienie między tymi osobami bliskiego związku osobistego. Jednocześnie podkreślił, że zasadniczo wspólne zamieszkiwanie pozwala uznać związek za sprawdzający się do życia rodzinnego. Wyjątkowo również inne czynniki mogą przemawiać za tym, że określony związek jest na tyle trwały, żeby między osobami go tworzącymi zaistniały faktyczne więzi rodzinne^[41].

Trybunał zważył, że w drodze wyjątku zamierzone życie rodzinne może zostać objęte dyspozycją przepisu art. 8 Konwencji^[42]. Jak podkreślił, *w szczególności w uzasadnionych okolicznościach życie rodzinne musi rozciągać się na potencjalny związek, który może rozwinąć się pomiędzy dzieckiem urodzonym poza związkiem małżeńskim a jego biologicznym ojcem. Istotne czynniki, które w praktyce mogą rozstrzygnąć o rzeczywistym istnieniu bliskich więzi osobistych w takich sprawach, obejmują charakter związku pomiędzy rodzicami biologicznymi oraz dające się wykazać zainteresowanie ojca dzieckiem i jego zaangażowanie zarówno przed, jak i po narodzeniu dziecka^[43].*

Przepis art. 8 Konwencji, który stanowi, m.in. o ochronie prawa do życia rodzinnego zakłada istnienie rodziny. Brak jest jednak w przepisie tym rozróżnienia na rodziny prawnie usankcjonowane i prawnie nieusankcjonowane. Jak się wskazuje rozróżnienie tego rodzaju nie byłoby uzasadnione, bowiem pozostawałoby w sprzeczności z użytym w przepisie tym słowem *każdy*^[44].

^[40] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w Wokół Konwencji Europejskiej..., art. 8, Nt. 8.1

^[41] Wyrok ETPCz z dnia 21 grudnia 2010 r., Anayo v. Niemcy, skarga nr 20578/07, LEX nr 675439.

^[42] Tamże.

^[43] Tamże.

^[44] Wyrok ETPCz z dnia 13 czerwca 1979 r., Marckx v. Belgia, skarga nr 6833/74, LEX nr 80813.

Trybunał jasno wskazał, że każde Państwo, które do swojego porządku prawnego wprowadza system dotyczący określonych związków rodzinnych, (np. związku matki z jej nieślubnym dzieckiem), powinno podejmować działania zmierzające do zapewnienia takim związkom prowadzenia zwyczajnego życia rodzinnego. Przepis art. 8 Konwencji traktujący o poszanowaniu prawa do życia rodzinnego przyjmuje, że krajowe porządki prawne wprowadzają gwarancje prawne, które pozwalają dziecku integrować się ze swoją rodziną już od momentu jego narodzenia. Każde Państwo może dowolnie wybrać stosowne środki, które zapewnią realizację tego wymogu. W przypadku niesprostania temu wymogowi naruszony zostanie ust. 1 przepisu art. 8 Konwencji. To z kolei sprawi, że stwierdzone zostanie naruszenie całego przepisu art. 8 Konwencji i to bez potrzeby rozpatrywania naruszenia ust. 2 tego przepisu^[45].

Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału, o ile uprawniona i chwalebna jest sama pomoc oraz wsparcie dla rodziny prawnie usankcjonowanej, o tyle przy realizacji tego celu, powinno się unikać stosowania środków, w efekcie których dojdzie do pokrzywdzenia rodziny prawnie nieusankcjonowanej. Gwarancje przewidziane w przepisie art. 8 Konwencji są bowiem takie same dla obu rodzajów rodzin^[46].

Jak zważył Trybunał *poszanowanie życia rodzinnego wymaga, by biologiczna i społeczna rzeczywistość przeważała nad domniemaniem prawnym, które jest sprzeczne zarówno z ustalonymi faktami, jak i pragnieniami zainteresowanych, bez korzyści dla nikogo*^[47].

Każdorazowo Trybunał oceniając celowość zastosowania danego środka ochronnego w sprawach rodzinnych w demokratycznym społeczeństwie przez organ państwowy, powinien uwzględnić specyfikę konkretnego Układającego się Państwa, bowiem różne jest pojmowanie właściwości ingerencji organów państwa, jak również różny jest katalog dostępnych środków ingerencji w Państwach. Naczelną jednak wartością, którą Trybunał powinien brać

^[45] Wyrok ETPCz z dnia 13 czerwca 1979 r., Marckx v. Belgia, skarga nr 6833/74, LEX nr 80813.

^[46] Tamże.

^[47] Wyrok ETPCz z dnia 6 grudnia 2011 r., Cengiz Kiliç v. Turcja, skarga nr 16192/06, LEX nr 1064157.

zawsze pod uwagę, niezależnie od specyfiki Układającego się Państwa, jest dobro dziecka^[48].

Do naruszenia przez Układające się Państwo spoczywających na nim obowiązków pozytywnych może dojść na skutek samej przewlekłości postępowania prowadzonego w sprawach dotyczących życia rodzinnego. Takie działanie może tym samym spowodować ważne problemy na gruncie przepisu art. 8 Konwencji^[49].

Gwarancje przewidziane w przepisie art. 8 Konwencji nie odnoszą się do stosunków między rodzicami a ich dorosłymi dziećmi, *chyba że wykazane zostaną dodatkowe czynniki zależności inne niż zwykle więzi emocjonalne*^[50].

Warto również zwrócić uwagę na to, że *tam, gdzie trzeba brać pod uwagę zjawisko imigracji, art. 8 Konwencji nie może być postrzegany jako nakładający na państwo generalny obowiązek respektowania wyboru pary małżeńskiej kraju pobytu oraz zezwalania na ponowne połączenie rodziny na swoim terytorium. Aby ustalić zakres obowiązków państwa, należy wziąć pod uwagę konkretne okoliczności każdej sprawy*^[51].

Pomimo braku zastrzeżenia w przepisie art. 8 Konwencji jakiegokolwiek wyraźnego warunku proceduralnego, wskazuje się, że *proces prowadzący do podjęcia decyzji musi (...) być zawsze rzetelny, z odpowiednim poszanowaniem interesów jednostki chronionych w tym artykule*^[52]. Dodatkowo podnosi się, że dokonując oceny proporcjonalności ingerencji w prawa, które chronione

[48] Wyrok ETPCz z dnia 7 sierpnia 1996 r., Johansen v. Norwegia, skarga nr 17383/90, LEX nr 80173.

[49] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w Wokół Konwencji Europejskiej..., art. 8, Nt. 8.1 i powołane tam orzecznictwo ETPCz; zob. też wyrok ETPCz z dnia 27 czerwca 2024 r., Boisteau v. Polska, skarga nr 19561/22, Legalis nr 3096740.

[50] Wyrok ETPCz z dnia 20 października 2022 r., Bierski v. Polska, skarga nr 46342/19, Legalis nr 2763470.

[51] Wyrok ETPCz z dnia 19 lutego 1996 r., GÜL v. Szwajcaria, skarga nr 23218/94, LEX nr 79965.

[52] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w Wokół Konwencji Europejskiej..., art. 8, Nt. 8.1 i powołane tam orzecznictwo ETPCz.

są przepisem art. 8 Konwencji, każdorazowo trzeba brać pod uwagę zarówno rzetelność postępowania, jak i gwarancje proceduralne^[53].

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA RODZINNEGO OSÓB POZBAWIONYCH KONTAKTÓW ZE SWOIMI DZIEĆMI W ORZECZNICTWIE ETPCz

Z uwagi na szerokie rozumienie pojęcia *rodziny* i *życia rodzinnego* na gruncie prawa międzynarodowego, na co wcześniej zwracano już uwagę, *prawo do poszanowania życia rodzinnego* wykładane jest równie szeroko, o czym przekonuje bogate orzecznictwo ETPCz w tej materii. Z uwagi na ograniczone ramy objętościowe opracowania przedstawione zostaną jedynie wybrane orzeczenia, które zostały odpowiednio pogrupowane.

Pierwsza grupa wyroków przedstawia stanowisko ETPCz, zgodnie z którym prawo do poszanowania życia rodzinnego przysługuje rodzicom, którzy zostali pozbawieni możliwości utrzymywania kontaktów ze swoimi dziećmi. Niejednokrotnie w swoim orzecznictwie Trybunał podkreślał, że w sprawach, które dotyczą relacji rodzica z dzieckiem, Państwo zobowiązane jest zachować należytą staranność z uwagi na niebezpieczeństwo, że upływ czasu może faktycznie wpłynąć na rozstrzygnięcie sprawy^[54]. Ponadto w jednym ze swoich wyroków Trybunał zważył, że ochrona przewidziana przepisem art. 8 Konwencji nie jest uzależniona od prawnego istnienia bądź nieistnienia relacji rodzic-dziecko^[55].

W sprawie P.K. przeciwko Polsce Trybunał podniósł, że jednym z podstawowych elementów życia rodzinnego, o którym traktuje przepis art. 8

^[53] M. Nowicki, Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w: Wokół Konwencji Europejskiej..., art. 8, Nt. 8.1 i powołane tam orzecznictwo ETPCz.

^[54] Wyrok ETPCz z dnia 27 czerwca 2024 r., Boisteau v. Polska, skarga nr 19561/22, Legalis nr 3096740.

^[55] Tamże.

Konwencji jest wzajemne korzystanie przez rodzica i dziecko ze wspólnego towarzystwa^[56], na co już wcześniej zwracano uwagę. Zdaniem Trybunału obopólna radość tak dziecka jak i rodzica z wzajemnego towarzystwa przy realizowaniu prawa do kontaktów stanowi zasadniczy element życia rodzinnego. Jednocześnie Trybunał podkreślił, że to przede wszystkim w interesie samego dziecka leży utrzymywanie więzi rodzinnych. W przypadku bowiem gdy dojdzie do ich zerwania, dziecko zostaje odcięte od swoich korzeni. Tym samym uznał za dopuszczalne pozbawienie rodzica prawa kontaktu ze swoim dzieckiem wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach^[57].

Zasadniczo więc podjęcie przez władze krajowe środków utrudniających lub uniemożliwiających kontakt rodzica z dzieckiem będzie stanowiło nieuzasadnioną ingerencję w prawo do poszanowania życia rodzinnego. Taka ingerencja jedynie wyjątkowo może zostać uznana za uzasadnioną, jeśli dopuszczać ją będą przepisy ustawy bądź gdy będzie ona realizowała cele odpowiadające ust. 2 art. 8 Konwencji i niezbędne w demokratycznym społeczeństwie. Przy rozpoznawaniu spraw o ograniczenie kontaktów rodziców z dziećmi, zawsze priorytetowe znaczenie ma dobro dziecka^[58]. Zdaniem Trybunału niewprowadzenie w porządkach prawnych Układających się Państw jakichkolwiek regulacji prawnych, gwarantujących rodzicowi prawo do poszanowania jego życia rodzinnego, w przypadku gdy jego dorosły syn został wyrokiem sądu ubezwłasnowolniony całkowicie, prowadzi do naruszenia przepisu art. 8 Konwencji^[59].

W sprawie P.V. przeciwko Hiszpanii, Trybunał przyznał rację sądom krajowym, które w swoich orzeczeniach podnosiły jakoby transseksualizm skarżącej nie stanowił decydującego motywu rozstrzygnięcia o zmianie wcześniejszego systemu jej kontaktów z dzieckiem. Decydujące znaczenie przy podjęciu takiej decyzji miał interes dziecka. Z uwagi bowiem na niestabilność emocjonalną matki, sądy krajowe zdecydowały się ograniczyć wizyty skarżącej z dzieckiem,

[56] Wyrok ETPCz z dnia 10 czerwca 2014 r., P.K. v. Polska, skarga nr 43123/10, Legalis nr 1069522.

[57] Wyrok ETPCz z dnia 12 lutego 2013 r., Vojnity v. Węgry, skarga nr 29617/07, Legalis nr 1066854.

[58] Wyrok ETPCz z dnia 16 września 2021 r., X v. Polska, skarga nr 20741/10, Legalis nr 2607046

[59] Wyrok ETPCz z dnia 20 października 2022 r., Bierski v. Polska, skarga nr 46342/19, Legalis nr 2763470.

kierując się przede wszystkim dobrem dziecka. Ograniczenia te miały na celu pozwolić dziecku przyzwyczaić się do zmiany płci swojego rodzica^[60].

Orzecznictwo Trybunału jest jednolite co do tego, że przepis art. 8 Konwencji przyznaje rodzicowi prawo do domagania się podjęcia odpowiednich środków, które za cel będą miały ponowne połączenie go ze swoim dzieckiem, jednocześnie obciążając władze krajowe danego Państwa obowiązkiem podjęcia tego rodzaju działań. Wskazane prawo i obowiązek odnosi się zarówno do spraw przymusowego umieszczania dzieci w domach opieki, jak również do przypadków dotyczących utraty kontaktów rodzica z dzieckiem oraz określenia miejsca zamieszkania dzieci skonfliktowanych rodziców^[61]. Trybunał podkreślił jednak, że *spoczywający na organach władzy państwowej obowiązek podejmowania środków w tym celu nie jest absolutny, gdyż połączenie rodzica z dzieckiem, które przez pewien czas mieszkało z innymi osobami, nie może mieć miejsca natychmiast i wymaga przygotowań. Ich charakter i zakres zależy od okoliczności każdej sprawy, jednakże zrozumienie i współpraca wszystkich osób zainteresowanych zawsze będą stanowić ważny czynnik w tej mierze. Jakkolwiek organy władzy krajowej muszą dołożyć wszelkich starań, aby ułatwić taką współpracę, obowiązek stosowania przymusu w tej mierze jest ograniczony: władze muszą brać pod uwagę interesy, prawa i wolności wszystkich osób zainteresowanych, a w szczególności nadrzędne interesy dziecka i prawa mu przysługujące na podstawie art. 8. Wówczas, gdy kontakty z rodzicem rodzą ryzyko zagrożenia dla tychże interesów lub naruszenia takich praw, do władz krajowych należy zapewnienie sprawiedliwej równowagi pomiędzy nimi. Czynnikiem rozstrzygającym jest to, czy władze podjęły wszystkie niezbędne środki dla ułatwienia połączenia rodzica i dziecka, których można rozsądnie było od nich wymagać w okolicznościach danej sprawy*^[62].

^[60] Wyrok ETPCz z dnia 30 listopada 2010 r., P.V. v. Hiszpania, skarga nr 35159/09, LEX nr 621820.

^[61] Wyrok ETPCz z dnia 10 czerwca 2014 r., P.K. v. Polska, skarga nr 43123/10, Legalis nr 1069522; zob. też wyrok ETPCz z dnia 20 października 2022 r., Bierski v. Polska, skarga nr 46342/19, Legalis nr 2763470.

^[62] Wyrok ETPCz z dnia 22 maja 2012 r., Santos Nunes v. Portugalia, skarga nr 61173/08, LEX nr 1164649.

W sprawie *Vojnity* przeciwko Węgrom Trybunał uznał, że władze krajowe pozbawiając rodzica możliwości kontaktowania się ze swoim dzieckiem z uwagi na przekonania religijne tego pierwszego, dopuściły się nieuzasadnionej ingerencji w jego prawo do poszanowania życia rodzinnego, przez co naruszyły art. 14 w związku z art. 8 Konwencji^[63].

O ile Trybunał przekonany jest co do tego, że współpraca rodzica z organami sądowymi w trakcie postępowania w sprawie o dostęp do dziecka, może przemawiać za należytym braniem przez rodzica pod uwagę dobra swojego pupila, o tyle ma wątpliwości odnośnie tego, czy rzeczywiście brak tego rodzaju współpracy może należycie uzasadniać wydanie postanowienia ograniczającego dostęp do dziecka, jeśli brak jest jakichkolwiek podstaw pozwalających uznać, że kontakt rodzica z dzieckiem jest ze szkodą dla tego drugiego^[64].

Trybunał stanowczo podkreślił, że *nieuzasadniona odmowa udzielenia pomocy przez organ państwowy, uprawniony do udzielania pomocy stronom w sprawach rodzinnych i opiekuńczych w skutecznym wykonywaniu orzeczeń sądowych dotyczących dostępu do dziecka, jest niezgodna z pozytywnymi zobowiązaniami państwa wynikającymi z art. 8 Konwencji*^[65]. Jednocześnie zwrócił uwagę na to, że samo niewspółpracowanie ze sobą skonfliktowanych rodziców nie stanowi wystarczającej okoliczności do zwolnienia organów państwowych z realizacji spoczywających na nich pozytywnych obowiązków wynikających z przepisu art. 8 Konwencji. Jest wręcz odwrotnie. W takim bowiem przypadku obowiązkiem organów jest podejmowanie działań mających na celu pojednanie rodziców, przede wszystkim przez wzgląd na dobro dziecka^[66].

W sprawie *Kuppinger* przeciwko Niemcom Trybunał wskazał, że *w sprawach dotyczących wykonania orzeczeń z zakresu prawa rodzinnego Trybunał wielokrotnie orzekał, że decydujące znaczenie ma to, czy władze krajowe podjęły*

^[63] Wyrok ETPCz z dnia 12 lutego 2013 r., *Vojnity v. Węgry*, skarga nr 29617/07, Legalis nr 1066854.

^[64] Wyrok ETPCz z dnia 23 czerwca 2005 r., *Henryk Zawadka v. Polska*, skarga nr 48542/99, Legalis nr 106247.

^[65] Wyrok ETPCz z dnia 23 czerwca 2005 r., *Henryk Zawadka v. Polska*, skarga nr 48542/99, Legalis nr 106247.

^[66] Tamże.

wszelkie niezbędne środki, których można rozsądnie żądać w szczególnych okolicznościach danej sprawy, aby ułatwić wykonanie orzeczenia. Ponadto podniósł, że w tym kontekście adekwatność środka należy oceniać na podstawie szybkości jego wdrożenia, gdyż upływ czasu może mieć nieodwracalne konsekwencje dla relacji między dzieckiem a rodzicem, którzy nie mieszkają ze sobą^[67].

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA RODZINNEGO OSÓB POZBAWIONYCH WOLNOŚCI W ORZECZNICTWIE ETPCz

ETPCz wielokrotnie analizował również kwestię naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego osób pozbawionych wolności. W sprawie Bagiński przeciwko Polsce skarżący podnosił, że podczas jego tymczasowego aresztowania został on pozbawiony kontaktu z rodziną przez długi okres czasu, przez co tym samym jego zdaniem doszło do naruszenia przepisu art. 8 Konwencji. Rozpoznając przedmiotową sprawę Trybunał zważył, że tymczasowe aresztowanie skutkuje wobec aresztowanego ograniczeniem zarówno jego życia prywatnego jak i rodzinnego. Jednocześnie podkreślił, że *zasadniczą częścią prawa aresztowanego do poszanowania jego prawa rodzinnego jest to, że organy pozwalają na utrzymywanie kontaktu z bliską rodziną, a w razie potrzeby także w nim uczestniczą^[68].*

Trybunał wskazał, że więzienne restrykcje, jak np. ograniczenie widzeń z rodziną, nadzór nad widzeniami, itp. choć faktycznie ingerują w prawa osadzonego, o których mowa w art. 8 Konwencji, to jednak nie stanowią jeszcze o naruszeniu tej regulacji. Zastosowanie restrykcji tego rodzaju każdorazowo powinno być oceniane pod kątem: zgodności z prawem, realizowania

^[67] Wyrok ETPCz z dnia 15 stycznia 2015 r., Kupinger v. Niemcy, skarga nr 62198/11, LEX nr 1583468.

^[68] Wyrok ETPCz z dnia 11 października 2005 r., Bagiński v. Polska, skarga nr 37444/97, [https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/\\$N/990000000000001_I_ETPC_037444_2097_Wy_2005-10-11_001](https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/$N/990000000000001_I_ETPC_037444_2097_Wy_2005-10-11_001), dostęp (13.07.2025)

przynajmniej jednego z celów wskazanych w ust. 2 art. 8 Konwencji oraz niezbędności w demokratycznym społeczeństwie. Owa niezbędność oznacza, że *ingerencja musi odpowiadać palącej potrzebie społecznej i w szczególności musi pozostawać proporcjonalna do zamierzonego uzasadnionego celu*. W przedmiotowej sprawie Trybunał musiał więc rozważyć, czy ograniczenie kontaktów aresztowanego z rodziną było uzasadnione potrzebą ochrony porządku i zapobiegania przestępstwom, czy też nie. Musiał tym samym ocenić, czy organy państwowe korzystając ze środka restrykcyjnego w postaci ograniczenia aresztowanemu kontaktów z rodziną, zachowały *równowag[ę] w proporcjach między zastosowanym środkiem a celem, jaki zamierzały osiągnąć*. Zdaniem Trybunału, choć początkowe ograniczenie kontaktów aresztowanego z rodziną było uzasadnione celem wyznaczonym przez organy państwowe, to jednak utrzymywanie tego ograniczenia przez znaczny okres czasu spowodowało, że *przedmiotowy środek ograniczył życie rodzinne skarżącego do stopnia, który nie może być usprawiedliwiony ani nieodłącznymi ograniczeniami związanymi z aresztowaniem ani przez dążeniem do uzasadnionego celu przywołanym przez Rząd*. W ocenie więc Trybunału organy państwowe *nie zachowały właściwej równowagi w proporcjach między zastosowanym środkiem a celem, jaki zamierzały osiągnąć*, i tym samym doszło do naruszenia przepisu art. 8 Konwencji^[69].

W sprawie Czarnowski przeciwko Polsce skarżący zarzucił organom krajowym naruszenie jego prawa do życia rodzinnego na skutek nieudzielenia mu zezwolenia na udział w pogrzebie osoby bliskiej. Wskazał, że odmowa przez organy państwowe udzielenia mu tzw. okolicznościowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego celem uczestniczenia w pogrzebie ojca, naruszyła przepis art. 8 Konwencji. Według Trybunału *art. 8 Konwencji nie gwarantuje uwięzionej osobie bezwarunkowego prawa do opuszczenia zakładu karnego, w celu uczestnictwa w pogrzebie krewnego*. To organy krajowe każdorazowo powinny dokonywać oceny wniosku o zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego pod kątem merytorycznym. Zadaniem Trybunału zaś jest jedynie

^[69] Wyrok ETPCz z dnia 11 października 2005 r., Bagiński v. Polska, skarga nr 37444/97, [https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/\\$N/990000000000001_I_ETPC_037444_2097_Wy_2005-10-11_001](https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/$N/990000000000001_I_ETPC_037444_2097_Wy_2005-10-11_001), dostęp (13.07.2025)

zbadanie tego, czy na skutek zastosowania zaskarżonego środka doszło do faktycznego naruszenia prawa skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego, mając na względzie margines uznania, który pozostawiono Układającym się Państwom. Trybunał choć za oczywiste uznał różnego rodzaju ograniczenia w wykonywaniu praw i wolności przez osoby przebywające w więzieniach, to jednocześnie podkreślił, że ograniczenia takie muszą być zawsze uznane za niezbędne w demokratycznym społeczeństwie. Obowiązek udowodnienia ich niezbędności spoczywa na państwie. Niezbędność oznacza nic innego jak to, że ingerencja państwa odpowiada potrzebom społecznym i jest proporcjonalna do celu zamierzonego do osiągnięcia przez Państwo. W rozpoznawanej sprawie Trybunał zważył, że organy państwowe nie wykazały jakoby podjęta przez nich ingerencja pozostawała w zgodzie z prawem, jak również nie wskazały konkretnego celu, któremu ona służyła. Ponadto, odmowa zgody na okolicznościowe opuszczenie zakładu karnego przez skarżącego, w żaden sposób nie została uzasadniona. Podjęte przez organy państwowe środki nie były więc niezbędne w demokratycznym społeczeństwie. W świetle powyższego, zdaniem Trybunału, doszło do naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego skarżącego^[70].

Sprawa Klamecki przeciwko Polsce przypominała nieco sprawę Bagiński przeciwko Polsce. Przebywający w areszcie skarżący zarzucał naruszenie przez organy państwowe przysługującego mu prawa do poszanowania życia rodzinnego poprzez ograniczenie mu możliwości kontaktowania się ze swoją żoną. Zdaniem skarżącego ograniczenia, które nałożył na niego sąd, w zakresie kontaktów osobistych z żoną były zbyt długotrwałe i drastyczne. Sprowadzały się one, m.in. do: zakazu nadzorowanych widzeń, zakazu telefonicznego komunikowania się, cenzurowania jego korespondencji. Rozpoznając przedmiotową sprawę Trybunał podkreślił, że zastosowane ograniczenia wynikały z obawy składania fałszywych wyjaśnień, jak również ryzyka utrudniania

^[70] Wyrok ETPCz z dnia 20 stycznia 2009 r., Czarnowski v. Polska, skarga nr 28586/03, file:///C:/Users/Admin/Downloads/CASE%20OF%20CZARNOWSKI%20v.%20POLAND%20-%20[Polish%20Translation]%20by%20the%20Polish%20Ministry%20of%20Justice.pdf, dostęp (13.07.2025)

postępowania, przez wzgląd na to, że żona skarżącego została oskarżona o popełnienie przestępstwa, które pozostawało w związku z czynami, które zarzucano skarżącemu. Trybunał co prawda uznał, że ograniczenia te początkowo były uzasadnione, to jednak stwierdził, że zbyt długie ich utrzymywanie i ich zbyt rygorystyczny charakter znacząco przekroczyło niezbędny w demokratycznym społeczeństwie cel ochrony porządku i zapobiegania przestępstwom. Tym samym zdaniem Trybunału *w rzeczywistości omawiane środki zredukowały życie rodzinne skarżącego do poziomu, który nie może być usprawiedliwiony ani przez ograniczenia wiążące się z aresztowaniem, ani przez dążenie do osiągnięcia uzasadnionych celów, na co wskazywał Rząd. Dlatego też Trybunał uważa, że władze nie zapewniły proporcjonalności pomiędzy zastosowanymi środkami a celem, który zamierzały osiągnąć*^[71].

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA RODZINNEGO CUDZOZIEMCÓW W ORZECZNICTWIE ETPCz

Orzecznictwo ETPCz bogate jest również w rozważania dotyczące prawa do poszanowania życia rodzinnego cudzoziemców. Sprawy rozpoznawane przez Trybunał w tej materii dotyczyły przede wszystkim kwestii związanych z wydaleniem cudzoziemca, odmową przedłużenia pozwolenia na pobyt cudzoziemcowi, odmową wydania zezwolenia na pobyt cudzoziemca.

Co prawda Trybunał pozytywnie ocenił dbałość Państw stron Konwencji o utrzymanie porządku publicznego, przejawiającą się przede wszystkim w wykonywaniu prawa kontroli wjazdu, pobytu, jak również wydalenia cudzoziemców, to jednak zważył, że w sprawach tego rodzaju, w których określone decyzje mogą mieć wpływ na prawa chronione przez przepis art. 8 Konwencji, konieczne jest udowodnienie, że tego rodzaju decyzje są niezbędne

^[71] Wyrok ETPCz z dnia 3 kwietnia 2003 r., Klamecki v. Polska, skarga nr 31583/96, [https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/\\$N/9900000000000001_I_ETPC_031583_2096_Wy_2003-04-03_001](https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/$N/9900000000000001_I_ETPC_031583_2096_Wy_2003-04-03_001), dostęp (13.07.2025)

w demokratycznym społeczeństwie a więc, że są uzasadnione pilną potrzebą społeczną oraz że są proporcjonalne do zamierzonego do osiągnięcia przez organ je wydający celu^[72].

W sprawie *Al-Nashif* przeciwko Bułgarii Trybunał podkreślił, że *we wszystkich sprawach dotyczących wydalenia cudzoziemców, tam gdzie istnieje dający się uzasadnić zarzut, iż wydalenie takie może naruszyć prawo obywatela do poszanowania jego życia rodzinnego, art. 13 Konwencji w związku z art. 8 Konwencji wymaga, by Państwa udostępniły osobie mającej być wydaloną skuteczną możliwość podważenia nakazu deportacji lub odmowy przyznania prawa pobytu oraz przedstawienia odpowiednich kwestii do rozpatrzenia z zachowaniem wystarczających gwarancji procesowych oraz z wystarczającą dokładnością właściwemu organowi krajowemu dającemu stosowne gwarancje niezawisłości i bezstronności*^[73].

W sprawie *Üner* przeciwko Holandii Trybunał określił zasady, którymi kieruje się dokonując oceny niezbędności w demokratycznym społeczeństwie nakazu wydalenia imigrantów w drugim pokoleniu bądź cudzoziemców, którzy założyli w kraju ich goszczącym rodziny. Przy rozpoznawaniu tego rodzaju spraw Trybunał bierze pod uwagę przede wszystkim następujące okoliczności:

- rodzaj i wagę przestępstwa, którego dopuścił się skarżący,
- długość pobytu skarżącego w kraju, który go gości, a z którego ma być wydalony,
- czas, który upłynął od momentu popełnienia przez skarżącego przestępstwa i jego zachowanie w tym czasie,
- przynależność do określonego narodu osób zainteresowanych,
- sytuację rodzinną osoby skarżącej, (np. długość trwania jej małżeństwa),
- wiedzę małżonka w momencie wstąpienia do związku o charakterze rodzinnym o popełnieniu przez skarżącego przestępstwa,

^[72] Wyrok ETPCz z dnia 18 lutego 1991 r., *Moustaquim v. Belgia*, skarga nr 12313/86, LEX nr 81123.

^[73] Wyrok ETPCz z dnia 20 czerwca 2002 r., *Al-Nashif v. Bułgaria*, skarga nr 50963/99, LEX nr 75624.

- posiadanie przez skarżącego i jego małżonka dzieci i ich wieku,
- wagę trudności, które małżonek skarżącego przypuszczalnie napotka w państwie pochodzenia osoby skarżącej,
- więzi, które imigranci nawiązali w goszczącym je państwie^[74].

W sprawie *Slivenko* przeciwko Łotwie Trybunał zważył, że deportacja całej rodziny osoby skarżącej z kraju ją goszczącego, w którym osoba ta stworzyła życie rodzinne nie jest ukierunkowana na rozerwanie rodziny. Ponadto podkreślił, że *istnienie życia rodzinnego nie może być określane w oparciu o relację ze starszymi rodzicami skarżącej, dorosłymi, którzy nie należą do istoty tej rodziny i którzy nie wykazali, iżby mieli być zależni od rodziny skarżącej, nie potwierdzając w tej mierze linii argumentacji skarżącej*^[75].

Przy rozpoznawaniu spraw o odmowę przedłużenia pozwolenia na pobyt w danym państwie Trybunał powinien przede wszystkim rozważyć, czy w konkretnej sprawie odmowa ta była odpowiednio wyważona między dwoma racjami, tj. przysługującym skarżącemu prawem do poszanowania życia rodzinnego, a potrzebą utrzymania porządku i zapobiegania przestępczości^[76].

W jednym ze swoich orzeczeń Trybunał wskazał, że oceniając czy Państwo wywiązało się ze spoczywającego na nim obowiązku wpuszczenia na swoje terytorium krewnych osoby zamieszkującej w tym Państwie, trzeba brać pod uwagę dwa rodzaje okoliczności: stojące po stronie zainteresowanych, stojące po stronie interesu ogólnego. Ważne znaczenie przy dokonywaniu tego rodzaju oceny będą odgrywały następujące czynniki: *zakres, w jakim życie rodzinne zostaje skutecznie zakłócone, zakres więzi w Układającym się Państwie, to, czy istnieją niedające się pokonać przeszkody w sposobie życia rodzinnego w państwie pochodzenia jednej lub więcej osób, oraz to, czy istnieją czynniki związane z kontrolą imigracyjną (na przykład historia naruszeń prawa imigracyjnego) lub względami porządku publicznego przemawiającymi*

^[74] Wyrok ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., *Üner v. Holandia*, skarga nr 46410/99, LEX nr 154394.

^[75] Wyrok ETPCz z dnia 9 października 2003 r., *Slivenko v. Łotwa*, skarga nr 48321/99, LEX nr 82262.

^[76] Wyrok ETPCz z dnia 2 sierpnia 2001 r., *Boultif v. Szwajcaria*, skarga nr 54273/00, LEX nr 76178.

za wyłączeniem. Ponadto, powinno brać się również pod uwagę to, czy życie rodzinne zostało utworzone w czasie, gdy osoby zainteresowane były świadome, iż status migracyjny jednej z nich jest taki, że utrzymanie życia rodzinnego w ramach przyjmującego Państwa będzie zagrożone od początku. W przypadku gdy faktycznie tak się stanie, wydalenie z kraju krewnego niebędącego jego obywatelem, jedynie wyjątkowo będzie powodowało naruszenie przepisu art. 8 Konwencji^[77].

Ciekawe rozważania Trybunał poczynił w sprawie *Jeunesse* przeciwko Holandii. Dotyczyła ona odmowy wydania zezwolenia na pobyt w Państwie, w którym osoba ubiegająca się o zezwolenie prowadziła życie rodzinne. Zdaniem Trybunału jeśli Państwo pozwala przebywać na swoim terytorium cudzoziemcowi oczekującemu na wydanie decyzji zezwalającej mu na legalny w nim pobyt, to tym samym umożliwia takiemu cudzoziemcowi założenie rodziny na terytorium tego Państwa. Nie rodzi to jednak po stronie tego kraju zobowiązania do zezwolenia takiemu cudzoziemcowi osiedlenia się w nim. *Postawienie władz przyjmującego państwa przed faktem dokonany w postaci założenia rodziny nie oznacza, iż skutkiem tego władze zostają zobowiązane, na podstawie art. 8 Konwencji, do zezwolenia skarżącemu na osiedlenie się w kraju.* Trybunał wskazał, że w sprawach dotyczących imigracji niedopuszczalne jest uznanie, że przepis art. 8 Konwencji zobowiązuje Państwo do zaakceptowania wyboru małżonków będących cudzoziemcami osiedlenia się w nim bądź wydania zezwolenia na połączenie się rodziny na jego terytorium. Jednocześnie Trybunał podkreślił, że w sprawach tego rodzaju odnoszących się do życia prywatnego obowiązki Państwa odnośnie do przyjmowania na swoje terytorium rodziny osoby w nim rezydującej są różne. Zależą one przede wszystkim od dwóch rodzajów okoliczności: stojących po stronie zainteresowanych i stojących po stronie interesu ogólnego. Trybunał podał te same czynniki, co w powołanym wcześniej wyroku z dnia 2 sierpnia 2001 r., które należy wziąć pod uwagę dokonując oceny tego, czy Państwo wywiązało

^[77] Wyrok ETPCz z dnia 26 kwietnia 2007 r., *Konstantinov v. Holandia*, skarga nr 16351/03, LEX nr 272105.

się ze spoczywającego na nim obowiązku wpuszczenia na swoje terytorium krewnych osoby zamieszkującej w tym państwie. Warto jednak odnotować, na co zwrócił szczególną uwagę Trybunał, że w sprawach związanych z wydalaniem cudzoziemców posiadających dzieci, priorytetowe znaczenie powinien mieć zawsze interes dziecka. Trybunał podkreślił, że *decydenci krajowi winni zasadniczo odnieść się i ocenić dowody pod kątem praktyczności, zasadności i proporcjonalności wydalenia każdego rodzica niebędącego obywatelem, w celu przyznania skutecznej ochrony i wystarczającej wagi najlepszym interesom bezpośrednio zainteresowanych dzieci*^[78].

PODSUMOWANIE

Bogate orzecznictwo ETPCz w zakresie prawa do poszanowania życia rodzinnego dostarcza wielu cennych informacji odnośnie do właściwej interpretacji art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Trybunał wielokrotnie zwracał uwagę na to, że naczelnym celem przepisu art. 8 Konwencji jest zapewnienie ochrony jednostce przed arbitralnym ingerowaniem organów władzy publicznej. Powinien on być interpretowany nie tylko jako nakładający na Państwa powinność nie podejmowania takiej ingerencji, ale również jako traktujący o pozytywnych obowiązkach Państwa sprowadzających się do konieczności poszanowania życia prywatnego bądź rodzinnego^[79].

W oparciu o analizę wielu wyroków Trybunału wskazać należy, że tytułowe prawo w praktyce orzeczniczej pojmowane jest szeroko, przez wzgląd na szerokie pojmowanie pojęcia *rodziny* i *życia rodzinnego* na gruncie prawa międzynarodowego. Szeroka interpretacja wskazanych pojęć niewątpliwie stanowi wynik licznych przemian społecznych^[80].

^[78] Wyrok ETPCz z dnia 3 października 2014 r., Jeunesse v. Holandia, skarga 12738/10, LEX nr 1511094.

^[79] Wyrok ETPCz z dnia 15 stycznia 2009 r., Reklos i Davourlis v. Grecja, skarga nr 1234/05, LEX nr 504195; wyrok ETPCz z dnia 15 marca 2012 r., Aksu v. Turcja, skarga nr 4149/04, LEX nr 1122816.

^[80] Por. M. Myl, Prawo do życia rodzinnego..., s. 78-79.

Pamiętać wreszcie należy o tym, co wielokrotnie podkreślał Trybunał, że ingerencja organów państwowych w życie rodzinne może jedynie wyjątkowo zostać uznana za uzasadnioną, tzn. wtedy gdy dopuszczać ją będą przepisy ustawy, bądź gdy będzie ona realizowała cele odpowiadające ust. 2 art. 8 Konwencji i niezbędne w demokratycznym społeczeństwie^[81]. Owa niezbędność w społeczeństwie oznacza, że ingerencja musi odpowiadać potrzebom społecznym i musi być proporcjonalna do celu, który zamierza się dzięki niej osiągnąć^[82].

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejczuk R., *Ochrona rodziny na płaszczyźnie międzynarodowej*, Warszawa 2018.
- Cichoń Z., *Prawa rodziny w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Palestra 2013, nr 7–8.
- Garlicki L., [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, red. K. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, Warszawa 2010.
- Ignatowicz J., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987.
- Myl M., *Prawo do życia rodzinnego z perspektywy europejskich oraz międzyamerykańskich organów ochrony praw człowieka. Zakaz dyskryminacji*, *Roczniki Administracji i Prawa* 2020, z. 2.
- Nowicki M., *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, [w:] *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. VIII, WKP 2021.
- Nowicki M., *Schalk i Kopf przeciwko Austrii – wyrok ETPC z dnia 24 czerwca 2010 r., skarga nr 30141/04*, [w:] *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2010*, red. M.A. Nowicki, LEX 2011.
- Sitek M., *Koncepcja rodziny w świetle postanowień Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, *Journal of Modern Science*. 2014;20(1) s.131-144.
- Smoczyński T., [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze. System Prawa Prywatnego. Tom 11*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2009.

^[81] Tak np. wyrok ETPCz z dnia 16 września 2021 r., X v. Polska, skarga nr 20741/10, Legalis nr 2607046

^[82] Tak np. wyrok ETPCz z dnia 20 stycznia 2009 r., Czarnowski v. Polska, skarga nr 28586/03, file:///C:/Users/Admin/Downloads/CASE%20OF%20CZARNOWSKI%20v.%20POLAND%20-%20[Polish%20Translation]%20by%20the%20Polish%20Ministry%20of%20Justice.pdf, dostęp (13.07.2025)

Such-Pyrgiel M. Rodzina i jakość jej życia we współczesnym społeczeństwie polskim. Zarys problematyki. [w:] Bezpieczeństwo i jakość życia we współczesnym społeczeństwie polskim. Studium interdyscyplinarne. Józefów. 2015.

Szymczak J., *Definicje rodziny, Studia nad Rodziną* 2002, 6/2 (11).

Winiarz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 1987.

AKTY PRAWNE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 Nr 61, poz. 284).

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r., Paryż, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html> (dostęp: 05.07.2025).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167).

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 16 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 169).

Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526).
Orzecznictwo

Wyrok ETPCz z dnia 26 maja 1994 r., *Keegan v. Irlandia*, skarga nr 16969/90, LEX nr 79970.

Wyrok ETPCz z dnia 21 czerwca 1988 r., *Berrehab v. Holandia*, skarga nr 10730/84, LEX nr 81049.

Wyrok ETPCz z dnia 21 grudnia 2010 r., *Anayo v. Niemcy*, skarga nr 20578/07, LEX nr 675439.

Wyrok ETPCz z dnia 6 grudnia 2011 r., *Cengiz Kiliç v. Turcja*, skarga nr 16192/06, LEX nr 1064157.

Wyrok ETPCz z dnia 13 czerwca 1979 r., *Marckx v. Belgia*, skarga nr 6833/74, LEX nr 80813.

Wyrok ETPCz z dnia 10 czerwca 2014 r., *P.K. v. Polska*, skarga nr 43123/10, Legalis nr 1069522.

Wyrok ETPCz z dnia 22 lipca 2010 r., *P.B. i J.S. v. Austria*, skarga nr 18984/02, LEX nr 590368.

Wyrok ETPCz z dnia 24 czerwca 2010 r., *Schalk i Kopf v. Austria*, skarga nr 30141/04.

Wyrok ETPCz z dnia 22 grudnia 2004 r., *Merger i Cros v. Francja*, skarga nr 68864/01.

Wyrok ETPCz z dnia 20 października 2022 r., *Bierski v. Polska*, skarga nr 46342/19, Legalis nr 2763470.

Wyrok TSUE z dnia 27 czerwca 2006 r., C-540/03, Legalis nr 76345.

Wyrok ETPCz z dnia 25 listopada 2008 r., *Armonas v. Litwa*, skarga nr 36919/02, LEX nr 465244.

- Wyrok ETPCz z dnia 15 stycznia 2009 r., *Reklos i Davourlis v. Grecja*, skarga nr 1234/05, LEX nr 504195.
- Wyrok ETPCz z dnia 15 marca 2012 r., *Aksu v. Turcja*, skarga nr 4149/04, LEX nr 1122816.
- Wyrok ETPCz z dnia 23 czerwca 2005 r., *Henryk Zawadka v. Polska*, skarga nr 48542/99, Legalis nr 106247.
- Wyrok ETPCz z dnia 7 sierpnia 1996 r., *Johansen v. Norwegia*, skarga nr 17383/90, LEX nr 80173.
- Wyrok ETPCz z dnia 19 lutego 1996 r., *Gül v. Szwajcaria*, skarga nr 23218/94, LEX nr 79965.
- Wyrok ETPCz z dnia 27 czerwca 2024 r., *Boisteau v. Polska*, skarga nr 19561/22, Legalis nr 3096740.
- Wyrok ETPCz z dnia 12 lutego 2013 r., *Vojnity v. Węgry*, skarga nr 29617/07, Legalis nr 1066854.
- Wyrok ETPCz z dnia 30 listopada 2010 r., *P.V. v. Hiszpania*, skarga nr 35159/09, LEX nr 621820.
- Wyrok ETPCz z dnia 22 maja 2012 r., *Santos Nunes v. Portugalia*, skarga nr 61173/08, LEX nr 1164649.
- Wyrok ETPCz z dnia 15 stycznia 2015 r., *Kuppinger v. Niemcy*, skarga nr 62198/11, LEX nr 1583468.
- Wyrok ETPCz z dnia 11 października 2005 r., *Bagiński v. Polska*, skarga nr 37444/97.
- Wyrok ETPCz z dnia 20 stycznia 2009 r., *Czarnowski v. Polska*, skarga nr 28586/03, [tłum. MS] (dostęp: 13.07.2025).
- Wyrok ETPCz z dnia 3 kwietnia 2003 r., *Klamecki v. Polska*, skarga nr 31583/96.
- Wyrok ETPCz z dnia 18 lutego 1991 r., *Moustaquim v. Belgia*, skarga nr 12313/86, LEX nr 81123.
- Wyrok ETPCz z dnia 20 czerwca 2002 r., *Al-Nashif v. Bułgaria*, skarga nr 50963/99, LEX nr 75624.
- Wyrok ETPCz z dnia 5 lipca 2005 r., *Üner v. Holandia*, skarga nr 46410/99, LEX nr 154394.
- Wyrok ETPCz z dnia 9 października 2003 r., *Slivenko v. Łotwa*, skarga nr 48321/99, LEX nr 82262.
- Wyrok ETPCz z dnia 2 sierpnia 2001 r., *Boultif v. Szwajcaria*, skarga nr 54273/00, LEX nr 76178.
- Wyrok ETPCz z dnia 26 kwietnia 2007 r., *Konstantinov v. Holandia*, skarga nr 16351/03, LEX nr 272105.
- Wyrok ETPCz z dnia 3 października 2014 r., *Jeunesse v. Holandia*, skarga nr 12738/10, LEX nr 1511094.